

- удосконалення змісту, форм, методів навчання і виховання;
- опанування молоддю декількома іноземними мовами;
- фізичне удосконалення і формування потреби у здоровому способі життя;
- збагачення світової, національної культури, літератури, мистецтва, народної творчості тощо.

Критеріями гуманітарної освіти повинно бути: гуманітарне ставлення до людей і до оточуючого середовища, освіченість, загальна культурність, толерантність, наявність світоглядних умінь, навичок поведінки, здатність володіти собою у різних життєвих ситуаціях.

Гуманітарна освіта в Україні повинна мати світський характер незалежно від політичних течій, партій, організацій, конфесій.

В системі Міністерства освіти і науки існує науково-організаційна, методична програма реалізації стратегічних напрямків гуманізації навчально-виховного процесу, забезпечення його якості.

Головними складовими програми є:

1. Розробка концептуальних засад гуманітаризації освіти та відповідних документів щодо їх реалізації. Рішенням колегії Міністерства освіти у грудні 1995 року ухвалено зміст та шляхи її реалізації. Але сьогодні вимагає її удосконалення.

2. Гуманізація національної освіти та виховання і трансформації у всіх ланках навчально-виховних закладів України.

3. Запровадження державної мови у закладах освіти і виховання. Мова - це духовна основа народу, його історичної пам'яті і сучасного буття. Вона формує гуманістичні відношення між людьми, єднає покоління, формує національну свідомість тощо.

4. Видання науково-методичних збірників "Нові технології навчання", "Проблеми освіти", які відображають науково-педагогічний досвід викладання гуманітарних дисциплін.

5. Розробка стандартів освітньо-професійних характеристик та програм підготовки фахівців за рівнями підготовки.

Науково-дослідницька робота в галузі соціально-гуманітарної проблематики є необхідною і обов'язковою запорукою ефективності гуманітарної освіти та виховання учнівської та студентської молоді. Наукова робота здійснюється як виконання планової теми кафедри, а також у формі державного (галузевого, регіонального тощо) замовлення.

Провідним завданням реформування системи гуманітарної освіти, піднесення її ефективності є кадрове забезпечення. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є підготовка сучасних кадрів викладачів-гуманітаріїв з числа молодих фахівців, а також вдосконалення системи підвищення кваліфікації і перекваліфікації викладачів.

Викладачі-гуманітарії покликані бути генераторами інтелектуально-моральної культури та активістами виховної роботи в закладах вузівської освіти.

Реформа гуманітарної освіти України в контексті світового досвіду розгортається в органічному взаємозв'язку із світовим досвідом її організації на ґрунті використання кращого педагогічного досвіду гуманітарної освіти в Україні.

Залучення зарубіжного гуманітарного досвіду здійснюється шляхами: стажування українських викладачів за кордоном, обмін учнями, студентами, аспірантами, докторантами; переклад та публікації наукових і педагогічних робіт авторитетних зарубіжних фахівців; проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів з гуманітарної проблематики; здійснення спільних наукових досліджень; запрошення відомих зарубіжних фахівців для читання лекцій з гуманітарної проблематики.

Неприпустимими є розповсюдження теорій та поглядів зарубіжних авторів, спрямованих на руйнацію нашої державності, приниження національної гідності, а також пропаганда позанаукового знання.

Таким чином, вирішення проблеми гуманізації та гуманітаризації освіти має державне значення. Це дозволить поєднати глибокі національні традиції гуманітарної освіти з загальними світовими гуманістичними цінностями та стандартами, що буде запорукою визнання України в загальносвітовому освітянському просторі.

ДО ПРОБЛЕМИ ОСНОВНОЇ МЕТИ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

АНАТОЛІЙ ДУБЕНЧУК

Рівненський інститут підвищення кваліфікації педагогічних кадрів

Низька ефективність діючої системи фізичного виховання не викликає сумніву. Різко погіршуються стан здоров'я, показники фізичної підготовленості підростаючого покоління [6,9,13]. Насамперед такий стан пов'язаний з економічною кризою у державі, знеціненням соціального престижу здоров'я, фізичної культури і спорту, відставанням від сучасних вимог усіх ланок підготовки і перепідготовки фізкультурних кадрів,

недооцінкою у навчальних закладах соціальної, оздоровчої та виховної ролі фізичної культури і спорту, залишковим принципом фінансування [9].

Однак більш повний аналіз свідчить, що криза в системі фізичного виховання викликана також і рядом суб'єктивних чинників, які сформувались усередині самої системи і розв'язання котрих носить теоретичний та організаційний характер і не потребує значних матеріальних затрат. Вперше звертає увагу на ці чинники в новітній історії нашої держави Шиян Б.М. (1997). Однак, підняті ним проблеми не отримали широкого обговорення у методичній літературі і, відповідно, не внесено необхідних та достатніх коректив у діючу систему фізичного виховання.

Серед проблем, що гальмують становлення національної системи фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах, як основного провідника фізичної культури в побут школярів, є відсутність чіткого усвідомлення основної мети її функціонування практичними працівниками.

Але ж “мета - це один з основних елементів поведінки і свідомої діяльності людини, який характеризує передбачення у мисленні результату діяльності і шляхів його реалізації з допомогою певних засобів. Ціль виступає як спосіб інтеграції різних дій людини в деяку послідовність чи систему”. [2,481]. Отже відсутність чіткого усвідомлення мети діяльності тягне за собою вибір неадекватних методів, способів та засобів, робить неможливим формування цілісної системи. На необхідності чіткого усвідомлення мети як необхідної умови успішної діяльності наголошують багато вчених, зокрема Виготський Л.С. [14, 307].

Аналіз основних керівних документів з фізичної культури свідчить, що в них не досить чітко сформульовано основну мету системи фізичного виховання в цілому і предмета “фізична культура” як основної обов'язкової її форми зокрема.

У законі України “Про фізичну культуру і спорт” написано, що фізичне виховання покликане “забезпечувати розвиток фізичних, морально-вольових, розумових здібностей та професійно-прикладних навичок людини” [7, 7].

Концепція фізичного виховання в системі освіти України проголошує фізичне виховання “важливим компонентом гуманітарного виховання дітей та молоді, формування у них патріотичних почуттів, фізичного та морального здоров'я, вдосконалення фізичної і психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності.” [9, 3].

Закон України “Про загальну середню освіту” ставить перед загальноосвітніми навчальними закладами, а значить і перед системою фізичного виховання завдання “виховання свідомого ставлення до свого здоров'я і здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного і психічного здоров'я учнів” [8].

Проект освітньої галузі “Фізична культура і здоров'я” державного стандарту загальної середньої освіти в Україні головною метою галузі визначає “формування всебічно розвиненої особистості” [10, 15].

Діюча програма з фізичної культури для учнів 1-11 класів також не дає чіткого формулювання основної мети, але стверджує, що “вчитель за допомогою усіх форм навчальної і позакласної роботи повинен закласти фундамент фізичної культури” особистості [11, 3].

Проблему формулювання основної мети національної системи фізичного виховання досліджували Шиян Б.М. [1993,1997], Цюпак Т.Є [1996], Васьков Ю. [1998].

Цюпак Т.Є. формулює мету фізичного виховання таким чином “...сприяння всебічному гармонійному розвитку особи” [12,39]. І зауважує, що установка на всебічний розвиток особи передбачає оволодіння учнями основами фізичної культури особистості. До складових компонентів останньої відносить:

-міцне здоров'я, хороший фізичний розвиток; -оптимальний рівень рухових здібностей; -знання і навички в галузі фізичної культури; -мотиви і уміння здійснювати фізкультурно-оздоровчу і спортивну діяльність [12, 39-40]

Завдання, поставлені у Законі “Про загальну середню освіту”, спрямовані на оволодіння основами фізичної культури, діюча програма вимагає від вчителя закласти фундамент фізичної культури. Суспільство висуває вимогу: зупинити тенденцію зниження рівня здоров'я населення. Як свідчить досвід ряду держав, вирішити це завдання неможливо без зміни способу життя людей. Спосіб життя залежить від рівня фізичної культури індивіда. Таким чином, ми вважаємо, що основною метою системи фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах взагалі і предмета “фізична культура” зокрема є **оволодіння учнями основами фізичної культури**. Високий особистий рівень фізичної культури є фундаментом, необхідною передумовою всебічного, гармонійного розвитку індивіда.

Досягнення цієї мети потребує реалізації на протязі навчання дитини таких основних завдань:

- озброєння знаннями з галузі “фізична культура”;
- сприяння гармонійному фізичному розвитку, зміцненню здоров'я;
- навчання руховим умінням і навичкам;
- сприяння вихованню морально-вольових якостей, розвитку психічних процесів;
- розвиток рухових (кондиційних і координаційних) здібностей;
- навчання методиці самостійних занять фізичними вправами, способам самоконтролю та аналізу стану фізичної підготовленості і здоров'я;
- виховання свідомої потреби у систематичних заняттях фізичними вправами.

Основним показником досягнення кінцевої мети фізичного виховання в загальноосвітній школі, на наш погляд, є наявність сформованої свідомої та дієвої потреби у систематичних заняттях фізичними вправами. Іншими словами, відповідь на питання: займається випускник школи фізичною культурою з метою самоудосконалення за своїм власним бажанням чи ні? Виховання цієї потреби є системоформуючим, наскрізним завданням системи фізичного виховання.

Процес формування в учнів потреби у фізичному самоудосконаленні складається з ряду взаємопов'язаних напрямів [14,69]:

-виховання позитивного ставлення та інтересу до занять фізичними вправами;

-озброєння школярів спеціальними знаннями і вироблення на їхній основі переконань у необхідності систематичних занять фізичною культурою;

-залучення учнів до щоденних занять фізичною культурою.

На наш погляд останній напрямок точніше було б сформулювати таким чином: виховання звички до систематичних занять фізичними вправами.

Ми провели вивчення ступеня усвідомленості (розуміння) основної мети предмета “фізична культура” вчителями фізичної культури загальноосвітніх навчальних закладів Рівненської області. Вчителям було запропоновано самостійно письмово сформулювати основну мету предмета і 5-7 завдань, які повинен вирішувати вчитель для досягнення цієї мети.

Всього опитано 62 вчителі. Наводимо отримані результати.

27 (43,5%) вчителів основною метою предмета “фізична культура” вважають зміцнення здоров'я школярів, 14 (22,6%) - всебічний фізичний розвиток, 7 (11,3%) - навчання учнів методиці самостійних занять фізичними вправами, 5 (8,0%) - сприяння розвитку фізичних якостей, 2 (3,2%) - виховання потреби у систематичних заняттях фізичними вправами, 1 (1,6%) - оволодіння основами фізичної культури особистості.

Як основна мета респондентами також були названі завдання: оволодіння руховими уміннями і навичками, підготовка до праці і служби в Збройних Силах, оволодіння стройовими прийомами тощо.

Як бачимо, найвищий відсоток вчителів вважають головною метою системи фізичного виховання зміцнення здоров'я школярів. Незважаючи на зовнішню привабливість і актуальність такого формулювання, ми повинні визнати його помилковість. Адже вчитель фізичної культури не володіє достатніми засобами для суттєвого безпосереднього позитивного впливу на здоров'я учнів. Сприяти зміцненню здоров'я, навчити учнів використовувати надбання людства з фізичної культури для підтримання власного здоров'я у належному стані хоча і важливе, але все ж лише одне із системи завдань, що забезпечують досягнення основної мети. Лише 8 (12,4%) вчителів саме так і розцінюють це завдання.

Озброєння учнів знаннями з галузі “фізична культура” серед основних завдань назвали 19,4 % вчителів, виховання потреби у систематичних заняттях фізичними вправами - 12,4 %, навчання методиці самостійних занять фізичними вправами - 17,7 %, виховання морально-вольових якостей - 3,2 %, навчання рухових умінь і навичок - 8,0 %, забезпечення високого рівня фізичної підготовки - 11,3 %.

Ми усвідомлюємо, що вчителю-практику важко чітко сформулювати теоретичні питання предмета. Чимало педагогів успішно працюють, досягають мети завдяки педагогічній інтуїції, використанню передового педагогічного досвіду незважаючи на те, що не вміють цю мету чітко сформулювати. Однак ігнорування відсутності чіткого усвідомлення основної мети предмета переважною більшістю (більше 75%) вчителів вважаємо недопустимим. Наслідком такого становища є те, що ці вчителі підбирають такий зміст, способи та засоби педагогічного впливу, які в принципі не можуть сприяти вирішенню завдань та досягненню основної мети. Більшість з них плутають мету із завданнями, засоби та умови досягнення мети набувають у них чинності основних завдань. Зокрема, серед основних завдань названі: створення належної навчально-матеріальної бази, забезпечення навчальним інвентарем та приладами, введення додаткових уроків фізичної культури, передача уроків у початкових класах вчителям з фізкультурною освітою, підвищення культурного рівня батьків, організація змагань, спортивних секцій, попередження травматизму на уроках, налагодження міжпредметних зв'язків, покращення ставлення адміністрацій шкіл до фізичної культури, правильне складання розкладу уроків, піднесення авторитету предмета “фізична культура” тощо.

Оскільки, згідно з теорією функціонування систем, саме кінцева ціль (мета) є стержнем, навколо якого групуються завдання, підбираються відповідні їм засоби та способи діяльності, створюються необхідні умови, то відсутність чіткого усвідомлення мети є основною причиною того, що значна частина вчителів, як свідчать довідки районних відділів освіти про наслідки перевірки стану фізичного виховання в загальноосвітніх школах, не мають цілісної системи роботи щодо фізичного виховання школярів.

Висновок. На основі результатів проведеного дослідження ми висунули гіпотезу, що однією з причин низької ефективності системи фізичного виховання учнів є відсутність чіткого усвідомлення основної мети навчально-виховної діяльності з фізичної культури учасниками навчально-виховного процесу. Отже необхідно чітко сформулювати основну мету та завдання, вирішення котрих забезпечить її досягнення, довести їх через програми, посібники, підручники, методичні рекомендації до всіх, хто вчить, вчиться та управляє навчально-виховним процесом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ареф'єв В.Г., Столітенко В.В. *Фізичне виховання в школі: Навч. посібник*. - Київ: ІЗМН, 1997. - 152 с.
2. *Большая Советская энциклопедия. (В 30 томах). Гл. редактор А.М. Прохоров. Изд. 3-е. т. 28. Москва: Советская энциклопедия, 1978.*
3. Васьков Ю. *Провідний компонент дидактичного процесу. //Фізичне виховання в школі. - 1998. - № 4. - С.36-40.*
4. Веготский Л.С. *Педагогическая психология. МОСКВА Педагогика. - 1991, - 480с.*
5. Дмитренко Г.А., Олійник В.В., Ануфрієва О.Л. *Цільове управління: вимірювання результативності діяльності учнів і педагогів: Навч. метод. посібник. - К.: УПКККО, 1996. - 84 с.*
6. Дубенчук А.І., Столітенко В.В. *Методичні рекомендації щодо планування та обліку роботи за новою (1998) програмою з фізичної культури для 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. -Рівне: Роса, 1999. - 18 с.*
7. Закон України "Про фізичну культуру і спорт". К.: ВППДКНТ, 1994. - 23с.
8. Закон України "Про загальну середню освіту". /Освіта України. - 1999. - № 25.
9. Концепція фізичного виховання в системі освіти України. //Фізичне виховання в школі. - 1998. - № 2. - С. 2-7.
10. *Фізична культура і здоров'я. //Проект. Державний стандарт загальної середньої освіти в Україні. К.: - Генеза, 1997. - 58с.*
11. *Фізична культура. 1-11 класи. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Перун, 1998. - 64с.*
12. Цюпак Т.Є. *Соціально-педагогічні умови поліпшення фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи. Дис. канд. пед. наук. Київ: Київський університет ім. Т.Г Шевченка, 1996. - 186с.*
13. Шиян Б.М. *Що потрібно для формування національної системи фізичного виховання школярів. //Фізичне виховання в школі. - 1997. - № 2. - С. 3-6.*
14. Шиян Б.М. *Методика фізичного виховання школярів (Практикум). - Львів: Світ, 1993. - 184с.*

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

КАТЕРИНА ОГНИСТА

*Тернопільський державний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка*

Система освіти має забезпечити кожному громадянину нашої країни реальні умови для всебічного, гармонійного розвитку, самовдосконалення і самовиховання, підвищення загальнокультурного та професійного рівня [2]. При цьому необхідно зазначити, що покращити загальнокультурний рівень можливо лише через власну культуру особистості. Фізична культура, як відомо є першим і основним видом культури, яка формує особистість. Вона тісно пов'язана з багатьма галузями людської діяльності й тому, формування здорового покоління з властивими йому біологічними та соціальними функціями є особливим важливим на сучасному етапі становлення України як суверенної держави. Іншими словами – через фізичну культуру особистості до фізичної культури покоління.

Але фізична культура не може сформуватись сама по собі. Існують ряд факторів, які сприяють її формуванню або гальмують цей процес.

Формування фізичної культури складний багаторічний і багатоетапний процес, кінцевою метою якого є: формування потреби протягом всього життя піклуватись про власний фізичний розвиток, фізичне і психічне здоров'я. В цьому процесі задіяно багато чинників від яких залежить успіх формування фізичної культури особистості. Умовно ці чинники можна поділити на дві групи: зовнішні і внутрішні (рис.1). До зовнішніх ми можемо віднести: вплив батьків, вчителів, оточуючого середовища і матеріального забезпечення на формування фізичної культури дитини. До внутрішніх чинників можна віднести: внутрішню мотивацію та наявність інтересу дитини до фізичної культури, а також біологічну потребу в русі. Взаємодія цих двох груп чинників і їх гармонійне поєднання сприяє формуванню фізичної культури молодших школярів. Кожен з цих чинників має